

דף למנחה

ספר יהושע י"ט-כ"ג

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק י"ט - חלוקת הארץ לששת השבטים האחרונים.

פרק כ' - ערי מקלט.

פרק כ"א - ערי הלויים.

פרק כ"ב - שניים וחצי השבטים וסיפור המזבח.

פרק כ"ג - צוואת יהושע לפני מותו.

לימוד מעמיק

סיום ספר יהושע

חלק א': האידיליה של ספר יהושע: השלמת המהלך האלוקי של ההגעה אל הארץ

ספר יהושע מציג את יהושע כממשיכו של משה, הנכנס לארץ ומנחיל אותה לעם ישראל. החששות הגדולים של משה שעם ישראל ישחית לאחר מותו (כפי שראינו **בסיומו של ספר דברים**), מתבדים בספר יהושע. עם ישראל ממשיך להיות נאמן לדרך ה', כפי שמתאר אחד הפסוקים האחרונים בספר:

יהושע כ"ד, לא: ויעבד ישראל את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הגקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע ואשר ידעו את כל מעשה ה' אשר עשה לישראל.

(אמנם ניתן לראות בפסוק זה רמז לכך שלאחר מותו של יהושע העם יעזוב את דרך ה', אבל זה רק נרמז, ועיקרו של הפסוק להדגיש שבתקופת יהושע המצב טוב).

אמירה נוספת שמסכמת את ספר יהושע נמצאת בפרק כא:

יהושע כ"א, מא-מג: ויהי ה' לישראל את כל הארץ אשר נשבע לתת לאבותם וירשוה וישבו בה: וינח ה' להם מסביב ככל אשר נשבע לאבותם ולא עמד איש בפניהם מכל איביהם את כל איביהם נתן ה' בידם: לא נפל דבר מכל הדבר הטוב אשר דבר ה' אל בית ישראל הכל בא.

לפי פסוקים אלה, ה' קיים את הבטחתו לישראל, עזר להם במלחמות הכיבוש ובירושת הארץ. שני קטעי הסיכום של ספר יהושע שראינו כאן מציגים תמונת מצב אידילית, בה שני הצדדים מקיימים את חלקם בברית שנכרתה בין ה' לישראל: עם ישראל עובד את ה', וה' עוזר להם לרשת את הארץ ומשפיע עליהם רוב טובה, כפי שהבטיח להם.

לא זו בלבד שספר יהושע מציג בצורה אידילית את קיום הברית בין ה' לישראל, הוא אף מתאר את תקופתו של יהושע כסגירת מעגל של תהליך היסטורי-רוחני משמעותי: התיישבות עם ישראל בארץ ישראל.

אברהם התחיל את המהלך של ההליכה אל ארץ כנען, וקיבל הבטחה שזרעו יירש את ארץ כנען. יוסף הביא את בני ישראל לירידה למצרים, אך לפני מותו הבטיח להם "פקד יפקד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה

אתכם". משה הוציא את ישראל ממצרים בשליחות ה', כאשר המטרה היא לעבוד את ה' ולהגיע אל הארץ המובטחת - ארץ ישראל. יהושע סוגר את המעגלים הללו, ומביא לידי מימוש את המהלך הגדול של התיישבות עם ישראל בארץ ישראל. נעיין בצורה מפורטת יותר בשלושת המעגלים שהזכרנו, ובמימוש שלהם בספר יהושע:

א. המעגל הראשון - הבטחת הארץ לאברהם:

אברהם אבינו מוצג בתורה לראשונה בציווי ללכת אל הארץ, ובעקבות הציווי הוא מגיע לארץ ומתהלך בה:

בראשית י"ב, א-ט: ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך. ויעבר אברהם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה והכנעני אז בארץ: וידא ה' אל אברהם ויאמר לוֹדַעַךְ אֶתְּךָ אֶתְּךָ הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' הַנְּרָאָה אֱלֹהֵי: וַיֵּצֵאֵק מִשֶׁם הַהָרָה מִקְדָּם לְבֵית אֵל וַיֵּט אֶהְלֵה בֵּית אֵל מִיָּם וְהָעֵי מִקְדָּם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה': וַיִּסַּע אֲבְרָם הָלוֹךְ וְנָסוּעַ הַנְּגַבָּה:

המקומות הראשונים אליהם הגיע אברהם הם שכם, ו"בין בית אל ובין העי". מעניין לשים לב, שמקומות אלה הם מקומות בעלי משמעות ספר יהושע:

שכם - מקום מעמד הברכה והקללה ובניית המזבח (יהושע ח', ל-לה), ומקום כריתת הברית המחודשת (יהושע כ"ג-כ"ד).

בית אל מים והעי מקדם - גם בספר יהושע מוזכרים המקומות האלה והיחס בין המיקומים שלהם בהקשר של מלחמת העי: וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ אַנְשִׁים מִירֵחוֹ הָעֵי אֲשֶׁר עִם בֵּית אֵן מִקְדָּם לְבֵית אֵל (יהושע ז', ב).

רש"י מקשר בין שני האירועים בפירושו לבראשית:

רש"י בראשית י"ב, ח: נתנבא שעתידין בניו להכשל שם על עוון עכן והתפלל שם עליהם.

רמב"ן מרחיב ומבאר את הקשר המהותי בין מסעותיו של אברהם לבין כיבוש הארץ בימי יהושע:

רמב"ן בראשית י"ב, ו: ויעבר אברהם בארץ עד מקום שכם - אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין אברהם יצחק ויעקב, והוא ענין גדול, הזכירוהו רבותינו בדרך קצרה, ואמרו (תנחומא ט) כל מה שאירע לאבות סימן לבנים, ולכן יארכו הכתובים בספור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים, ויחשוב החושב בהם כאלו הם דברים מיותרים אין בהם תועלת, וכולם באים ללמד על העתיד, כי כאשר יבוא המקרה לנביא משלשת האבות יתבונן ממנו הדבר הנגזר לבא לזרעו...

ויעבור אברהם בארץ עד מקום שכם... אז נסע משם ונטע אהל בין בית אל ובין העי, כי הוא המקום אשר כבש יהושע בתחלה: ...ואלון מורה - זהו במקום שכם... ושם הר גריזים והר עיבל בשכם וקרוב לירדן, שבאו שם בתחילת ביאתם בארץ...

רמב"ן מסביר שאברהם מתחיל את התהליך של ההגעה לארץ ישראל, והמקומות אליהם הוא מגיע הם המקומות אליהם יגיע יהושע ובהם יקרו דברים משמעותיים בכניסת בני ישראל אל הארץ.

מעניין לשים לב, שגם מסעו של יעקב בחזרה מחרן לארץ כנען מזכיר את הכיוון של המסע של בני ישראל בכניסתם לארץ: עבר הירדן המזרחי, מעבר הירדן, שכם ובית אל.

על פי הסברו של רמב"ן, המהלך של הגעת האבות לארץ ישראל מקדים ואף מנבא ומאפשר את המהלך של כניסת עם ישראל לארץ ישראל. יהושע מממש את ההבטחה שהובטחה לאברהם ולכל האבות, מביא את עם ישראל אל הארץ ומנחיל אותה, ובכך מביא את המהלך לידי מימוש וסיום.

ב. המעגל השני - הירידה למצרים ובקשת יוסף להחזיר את עצמותיו לארץ:

יוסף היה הראשון שהגיע למצרים, ובעקבותיו ירדה כל משפחת יעקב למצרים. בכך התחילה גלות מצרים. לפני מותו של יוסף, עוד לפני שהתחיל השעבוד, יוסף ניבא את הגאולה ואת החזרה אל הארץ:

בראשית נ', כד-כה: ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלהים פקד פקד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליעקב וליעקב: וישבע יוסף את בני ישראל לאמר פקד פקד אלהים אתכם והעלתם את עצמותי מזה:

ואכן, ביציאת בני ישראל ממצרים משה התחיל לקיים את צוואתו של יוסף:

שמות י"ג, יט: ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל לאמר פקד פקד אלהים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם.

לקיחת עצמות יוסף ממצרים מהווה חלק מתהליך הגאולה. תכליתו של תהליך הגאולה הוא בהגעה אל הארץ, וכך בסיומו של ספר יהושע עצמות יוסף מובאות לקבורה:

יהושע כ"ד, לב: ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם בחלקת השדה אשר קנה יעקב.

בעקבות המהלך שהצגנו כאן, ניתן לראות את קבורת עצמות יוסף כחלק מהשלמת תהליך הגאולה ממצרים.

ג. המעגל השלישי - יציאת מצרים בהנהגתו של משה רבנו וההליכה אל הארץ:

תכליתה של היציאה ממצרים היתה הגעה לארץ ישראל, כפי שנאמר למשה כמה פעמים:

שמות ג', ח: וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ הזאת אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש אל מקום הפנעני והחתי והאמרי והפריזי והחוי והיבוסי.

שמות ו', ו-ח: לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצאתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים: ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים: והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליעקב ונתתי אותה לכם מורשה אני ה'.

משה רבנו לא סיים את התהליך של הבאת ישראל אל הארץ, ויהושע מסיים תהליך זה: מכניס את עם ישראל לארץ ישראל, כובש אותה ומחלק אותה לנחלות.

אם כן, יהושע משלים את המהלך הגדול של הבאת עם ישראל לארץ ישראל, אשר התחיל בימיו של אברהם ועבר שלבים שונים עם ירידת יוסף למצרים, ועם יציאת מצרים בשליחותו של משה. ספר יהושע מתאר את ההצלחה: עם ישראל נכנס לארץ ישראל בעצמה רוחנית ופיזית והגיע אל המנוחה ואל הנחלה.

חלק ב': קשיים, בעיות וחששות

למרות האידיליה, שניתן להרגיש אותה כשקוראים את ספר יהושע במבט כללי, יהושע רואה צורך לפני מותו לחזור ולכרות ברית בין ה' לישראל.

בפרק כ"ג יהושע אוסף את כל ישראל, מזכיר להם את ההיסטוריה הקרובה להם: את הצלחת כיבוש הארץ בעזרת ה', ומזהיר אותם שלא להמשך אחרי הגויים שנשארו בארץ, אלא להמשיך לשמור את התורה ולדבוק בה' כדי שלא יאבדו, וכדי שימשיכו לרשת את הארץ:

יהושע כ"ג, ד-ח: ראו הפלתי לכם את הגוים הנשארים האלה בנחלה לשבטיכם מן הירדן וכל הגוים אשר הכרתי והגוים הגדול מבוא השמש: וה' אלהיכם הוא יהוה יהוה מלפניכם והוריש אתם מלפניכם וירששתם את ארצם כאשר דבר ה' אלהיכם לכם: ויחזקתם מאד לשמור ולעשות את כל הכתוב בספר תורת משה לבלתי סור ממנו ימין ושמאל: לבלתי בוא בגוים האלה הנשארים האלה אתכם ובשם אלהיכם לא תזכירו ולא תשביעו ולא תעבדו ולא תשתחוו להם: כי אם בה' אלהיכם תדבקו כאשר עשיתם עד היום הזה.

בפרק כ"ד, יהושע שוב אוסף את כל ישראל והפעם מזכיר להם את ההיסטוריה הרחוקה יותר: מימי אברהם והלאה: הגעתו לארץ, הירידה של בני יעקב למצרים, היציאה ממצרים, כמה אירועים מרכזיים במדבר, והכניסה אל הארץ. בשלב זה, באופן מפתיע, יהושע מציע לעם אפשרות של פרידה מה':

יהושע כ"ד, טו: ואם רע בעיניכם לעבד את ה' בחרו לכם היום את מי תעבדו...

שאלה לדיון

מדוע יהושע מציע זאת? כיצד יתכן שיהושע יציע לעם ישראל אפשרות לעזוב את הברית עם ה', ולהיות עם ככל העמים? האם הצעה כזו היא לגיטימית? ואם עם ישראל יבחר באפשרות הזו, האם ה' יקבל אותה? נסו לחשוב גם מדוע יהושע מזכיר את ההיסטוריה של עם ישראל לפני שהוא מציע הצעה זו?

שאלה אישית: אם היום היו מציעים לכם את האפשרות לבחור האם להשתייך לעם המחוייב בברית עם ה' או לחיות ככל העמים האחרים, במה הייתם בוחרים?

תשובות אפשריות: יתכן שיהושע מציע זאת מפני שהוא חושש מה יקרה לאחר מותו, כפי שמושה חשש. יתכן שהוא כבר חוזה את ההתדרדרות בעקבות העובדה שלא כל הגוים נכבשו, ואולי אפילו רואה את תחילתה של ההתדרדרות עוד בימיו. ההצעה של יהושע מאפשרת לעם לבחון מחדש את יחסיו עם ה' ואת מחויבותו כלפי ה'. לכן יהושע מזכיר כמה אירועים היסטוריים, בהם הוא מציג את הבחירה של אברהם לעזוב את הע"ז ולעבוד את ה', ובנוסף לכך הוא גם מציג את "הרווח" של העם מהברית עם ה'. לפי זה, יהושע מקווה שהעמדת הבחירה בפני העם לא תביא אותם לעזוב את ה', אלא להפך - זה יאפשר לעם לברית חדשה עם ה' מתוך בחירה חופשית ולא מתוך הכרח, כהשלמה לברית בהר סיני (שבה "כפה עליהם הר כגיגית"). **ראו בפוסט של הרב יהודה מאל**. אפשרות אחרת להבנה היא שהמועמדים לברית אינם בני ישראל אלא ציבור אחר. **ראו בפוסט של הרב ד"ר יואל בן נון**

בעקבות הצעתו של יהושע העם מצהיר שהוא רוצה להמשיך בברית עם ה':

יהושע כ"ד, טז-יז: ויען העם ויאמר חלילה לנו מעזוב את ה' לעבד אלהים אחרים...

אבל יהושע לא מרפה, ומבהיר להם עד כמה קשה הברית עם ה', ואולי לא כדאי להם להתחייב בה. בסופו של דבר למרות כל האזהרות, תשובת העם היא חד משמעית:

יהושע כ"ד, יט-כא: ויאמר יהושע אל העם לא תוכלו לעבד את ה' כי אלהים קדושים הוא אל קנוא הוא לא ישא לפשעכם... ויאמר העם אל יהושע לא כי את ה' נעבד:

בעקבות זאת נכרתת ברית חדשה בין ה' לעם ישראל:

יהושע כ"ד, כב-כז: ויאמר יהושע אל העם עדים אתם בכך כי אתם בחרתם לכם את ה' לעבד אותו ויאמרו עדים... ויכרת יהושע ברית לעם ביום ההוא...

ספר יהושע מסתיים בכריתת ברית חדשה בין ה' לישראל, שעם ישראל בוחר בה בלב שלם, ולא מתוך כפייה. זהו סיום מרומם לספר, אשר משתלב היטב באוירה האידיאלית המצטיירת בספר יהושע, כפי שראינו בחלק הקודם.

יחד עם זאת, עצם הצורך בכריתת ברית נוספת, מעיד על חשש גדול. חשש זה מבטא במפורש בדברי יהושע בפרק כ"ג המזהירים מפני הידרדרות של עם ישראל בעקבות הקשר עם הגוים שנשארו בארץ. אם נחזור ונתבונן יותר לעומק באירועים בספר יהושע, נבחין שלמרות התמונה האידיאלית הכללית המוצגת ברובו של ספר יהושע, הספר איננו מתעלם מן הקשיים ומן החששות. בכמה מקומות בספר מוצגים כשלונות וטעויות, למשל:

- עכן מועל בחרם של יריחו (ז', א)
- מלחמת העי הראשונה מסתיימת בתבוסה (ז')
- בני ישראל כורתים ברית מוטעית עם הגבעונים בלי לשאול את ה' (ט')
- אזורים רבים בארץ ישראל לא נכבשו בתקופת יהושע (י"ג)
- קונפליקט בין שניים וחצי השבטים לבין שאר העם (כ"ב)
- ולבסוף - החשש שיהושע מביע במפורש שבני ישראל ילמדו מתרבות העמים שנשארו בארץ ולא נכבשו עדין (כ"ג)

אולם, מעניין לשים לב, שספר יהושע מציג את כל הארועים האלה עם פתרון:

- המעילה של עכן בחרם באה לידי פתרון במציאת האשם וביעור הרע מקרב העם. (ז', טז-כו)
- לאחר הכשלוך במלחמת העי הראשונה (ז') ישנה מלחמה שניה המתקנת את הטעויות ומסתיימת בנצחון (ח')
- הטעות בכריתת הברית עם הגבעונים הופכת לנאמנות בין ישראל לגבעונים (ט'-י')
- למרות שספר יהושע אומר במפורש שהיו גויים שלא נכבשו ונשארו בארץ (י"ג), יחד עם זאת הוא מסכם באמירה שכל הארץ נכבשה לפני בני ישראל "וַיִּקַּח יְהוֹשֻׁעַ אֶת כָּל הָאָרֶץ כְּכֹל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֵל מֹשֶׁה וַיְתֵנָּה יְהוֹשֻׁעַ לְנַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל כְּמַחְלָקָתָם לְשִׁבְטֵיהֶם וְהָאָרֶץ שְׁקֵטָה מִמְּלַחְמָה: (י"א, כג). על הפער בין תיאור הכיבוש לבין תיאור הארץ הנשארת ראו [בפוסט מאת הרב ד"ר יואל בן נון](#) ובפוסט מאת ד"ר טובה גנזל.
- הקונפליקט עם שניים וחצי השבטים מסתיים בהשלמה (כ"ב, כא-לד')
- החשש מפני הידרדרות העם מביא לידי כריתת ברית מתוך בחירה. (כ"ד')

אם כן, ספר יהושע איננו מתעלם מקשיים והתמודדויות, כשלונות וטעויות. אולם, ההתמודדויות בספר זה באות לידי פתרון ומשתלבות בתמונה הכללית של עם ישראל ההולך אחר ה' ואחר יהושע המנהיג, ובהתאם לכך זוכה לנחול את הארץ.

סיכום

ספר יהושע מציג תמונת מצב כללית אידיאלית, לפיה מתקיימת הברית בין ה' לישראל: העם עובד את ה', וה' עוזר להם לנחול את הארץ. גם הקשיים וההתמודדויות המוצגים בספר זה באים לידי פתרון. ספר יהושע משלים את המהלך ההיסטורי הרוחני הגדול של הגעת עם ישראל לארץ ישראל וכריתת ברית עם ה'.

להרחבה

- [מאמר מאת הרב יצחק לוי - הברית בשכם כחידוש מעמד הר סיני](#)
- [פוסט מאת הרב יגאל אריאל - לא נפל דבר](#)
- [פוסט מאת הרב ד"ר שוקי רייס - סיכום אופטימי אך גם פסימי \(מתוך סדרת מאמרים לספר יהושע\)](#)
- [פוסט מאת ד"ר טובה גנזל - האם אכן המצב בימי יהושע היה אידיאלי?](#)
- [סרטון מאת הרב פרופ' יהודה ברנדס - להיות ראויים להשפעת הטובה](#)
- [סרטון מאת ד"ר יואב ברזלי - ברית חדשה](#)
- [פוסט מאת הרב יהודה מאלי - לא יועילו האיזמים](#)
- [שיעור של ד"ר יעל ציגלר - על משמעות כריתת הברית בפרק כד](#)
- [סרטון מאת הרב פרופ' יהודה ברנדס - על החיבור בין אירועי ספר יהושע לימינו](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

בשבוע הבא נתחיל ללמוד את ספר שופטים.